

VEFATININ 70. YILI HATIRASI

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

Üsküdarlı Akif

BESİR AYVAZOĞLU

MEHMET ÇAKIR
Üsküdar Belediye Başkanı

Üsküdar'ı farklı kılan en önemli özelliklerden birisi tarihten günümüze, kültür, sanat, edebiyat ve fikir tarihimizde iz bırakmış pek çok önemli şahsiyetin mekan olarak Üsküdar'ı tercih etmesidir. Milli Şairimiz Mehmet Âkif Ersoy'un da "Üsküdarlı" şeklinde anılacak kadar Üsküdar'ı benimsemesi ve "dostlarla birlikte olunacak yer" olarak görmesi, bize büyük bir mutluluk vermektedir.

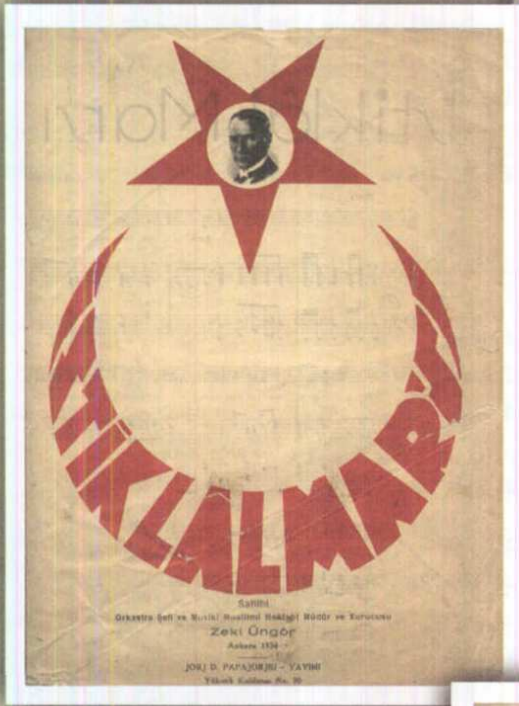
Mehmet Âkif Ersoy, fikir ve edebiyat tarihimizin en mühim simalarından birisidir. Sanatı kadar, karakteri ve yaşantısıyla da gönüllerde taht kurmuş bir aydındır. Öyle ki, giyecek paltosu olmadığı zamanlarda bile büyük paralara sırtını dönecek kadar fedakardır.

Milli Mücadele'nin en cesur savunucularından olan Mehmet Âkif Ersoy, tarihimizin en sıkıntılı döneminde bu milletin vatan sevgisini, hürriyet aşkını dile getiren, en ümitsiz anlarda bile dünyaya meydan okuyan sesimizdir. O, İstiklal Marşımızın ve milli vicdanımızın şairidir.

Biz, Üsküdar'da doğan, Üsküdar'da oturan, Üsküdar'a katkıda bulunan insanları tanımayı ve tanıtmayı görev biliyoruz. Sokaklara, caddelere, mahallelere isimlerini vererek yaşadıkları mekanları belirleyip plaket takarak hatıralarının canlı kalmasını arzu ediyoruz. Programlar düzenleyerek daha doğru tanınmalarına katkıda bulunmaya çalışıyoruz. Çünkü bu etkinliklerin kendi tarihimizi, kültürümüzü, medeniyetimizi, sanatımızı, edebiyatımızı anlamamıza, milli birlik ve beraberliğimize, kaynaşmamıza, şehrimizi daha yakından tanımamıza ve "Üsküdarlılık" ruhuna katkıda bulunacağına inanıyoruz.

Vefatının 70. yılı hatırasına yayınladığımız bu araştırmanın da ortaya koyduğu gibi, Mehmet Âkif Ersoy Üsküdar'ı sevmiş ve yıllarını geçirdiği bu şehrin tarihi hatırasını zenginleştirmiştir.

Bugün biz de düzenlediğimiz programlarla İstiklal Marşımızın şairini, "Üsküdarlı Âkif'i, "Allah bu millete bir daha istiklal marşı yazdırmazın" duasına "amin" diyerek rahmet ve şükranla anıyoruz.

İstiklâl Marşı

M. Akif Zeki Üngör

Mars (2/4)

ff Karşına çıkma bu sa

ff fak bir de yüzen al sana sen menden yurdu muht şü

de li sen an dursu cak is her sim mi le bi müni gel is is deşer le yaktı is be

İSTİKLAL MARŞI

- Kahraman Ordumuza -

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim îman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
"Medeniyet!" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak!" diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?
Şühedâ fişkıracak toprağı sıksan, şühedâ!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Hüdâ,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüdâ.

Ruhumun senden, İlahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar - ki şahâdetleri dinin temeli -
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder - varsa - taşım,
Her cerîhamdan, İlahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fişkırır ruh-i mücerred gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, Hakk'a tapan, milletimin istiklâl!

MEHMET AKİF ERSOY

ÜSKÜDARLI ÂKİF

7 Mehmet Âkif Ersoy'un öğrencilik yılları

8 Üsküdar Meydanı ve iskelesi

9 Şerif Muhiddin Targan

Mehmed Âkif'in doğduğu, çocukluğunu ve ilk gençliğini yaşadığı ev, bilindiği gibi, Fatih'te, Sarıgüzel mahallesindeydi. 1880'lerde çıkan bir yangında yanan, fakat baba dostu Prizrenli Hoca Mustafa Efendi tarafından yeniden yaptırılan bu ev, Âkif evlenip ilk çocuğu olduktan sonra aileye dar gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine başka bir eve taşınan Âkif'in hayatı hep kira evlerinde geçecek, İstanbul'da oturmadığı semt kalmayacaktır. Midhat Cemal, onun sevdiği dostlarına daha yakın olmak için de sık sık ev değiştirdiğini söyler. Annesi Emine Şerife Hanım, Sarıgüzel'deki evde oturmaya devam ettiği için herhalde -eskilerin tabiriyle- "nefs-i İstanbul"u, yani sur içini tercih eden Âkif'in yerleşmek için asıl tercihinin Heybeliada veya Üsküdar tarafları olduğu söylenebilir. Heybeli onun için Abbas Halim Paşa'ya, Beylerbeyi veya Çengelköyü Hüseyin Kâzım Kadri, Ömer Ferid (Kam) ve Patin (Gökmen), Çamlıca da Şerif Muhiddin (Targan) gibi can dostlarına yakın olmak demektir.

Âkif'in İstanbul'da otururken yaz aylarını Heybeliada veya Beylerbeyi'nde geçirdiği Ömer Rıza Doğrul ve Midhat Cemal tarafından kaydedilmiştir.¹ Ömer Rıza, Mısır'dan

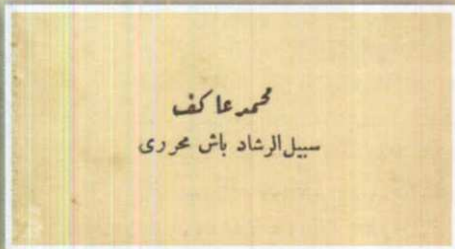
¹ Midhat Cemal Kuntay, Mehmed Âkif. Hayatı-Seciyesi-Sanatı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1990, s. 97. Âkif'in Çengelköyü'nde geçici ikamet ettiği yıllarla ilgili bazı anekdotlar da vardır. Fazlı Yegül adındaki dostunun anlattığına göre, Âkif, Ziraat Nezareti'nde çalıştığı yıllarda bir yaz yine Çengelköyü'ne, tepedeki bir eve taşınmıştı. Bu semtte büyük bir köşkte oturan ve aynı Nezaret'te şube müfettişi olarak görev yapan zat -ki nekesliğiyle tanınırdı- Âkif'e iyilik olsun diye orada oturduğu sürece binmesi için bakımsızlıktan kemikleri sayılan bir merkep vermişti. Nüktedan Âkif, sefine şöyle takılırdı: "Seninki ağaç yapraklarıyla yaşamaya alıştığı için arpayı gösterdiğimde tanıyamadı!" Bk. Hasan Basri Çantay, Âkifname, İstanbul 1966, s. 256.

10 Ferid Kam'ın babası
Tabib Ahmed Muhtar Paşa

11 Mehmet Âkif'in oturduğu ev
Arabacılar Meydanı Şemsi Bey
Sok. No: 4 Beylerbeyi/Üsküdar

12 Mehmet Akif Ersoy'un
kartviziti
"Sebîlürreşad Baş Muharriri"

İstanbul'a geldiğinde Âkif'i görmek için Sebîlürreşad idarehanesine uğrar; Ada'da olduğunu, İstanbul'a Çarşamba günleri indiğini söylerler.² Nurettin Artam da, Agâh Sırrı Levend'e yazdığı Ferit Kam hakkındaki mektubunda, "Galiba" diyor, "Mehmed Âkif'in Küplüce, Havuzbaşı, Çengelköy gibi, Beylerbeyi'ne komşu yerlerde uzunca oturması, yâr-i cânî Ferid'in Beylerbeyili olmasındandı".³ Artam'ın yazdığına göre, askeri tabiplerden Ahmed Muhtar Paşa'nın, yani Ferid Kam'ın babasının konağı Bedevi Tekkesi'nin tam karşısındaydı.

Âkif'in 1918'den önce Beylerbeyi'nde nerelerde oturduğu ve neler yaptığı konusunda pek az bilgiye sahibiz. Kendisi "Eski Hâtıralar" başlıklı yazılarından birinde, Hicrî Efendi Hoca adında bir zattan okumak için Üsküdar'ın Nuhkuyusu'nda, Harmanlık diye anılan meydandaki kahveye bir süre devam ettiğini, daha sonra hocanın derslerine Üsküdar'ın iç taraflarında bir konağa gidip geldiğini anlatır.⁴

Rebiî Baraz'a göre, Âkif, 1908'de çıkan Fatih yangınından sonra Beylerbeyi'ne taşınmış ve 1912 yılına kadar Araba Meydanı'nda Dr. Hasan Kâmil Bey'in evinde kiracı olarak oturmuştu.⁵ Ancak Âkif'in Beylerbeyi'ne 1918'de çıkan

2 Ömer Rıza Doğrul, "Mehmed Âkif. Şahsi ve Aile Hayatı", Eşref Edib, Mehmed Âkif. Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, Asarı İlmîye Kütüphanesi Nesriyatı, İstanbul 1938, s. 430.

3 Agâh Sırrı Levend, Profesör Ferit Kam, Hayatı ve Eserleri, İstanbul 1946, s. 52.

4 Sırat-ı Müstakim, 30 Kânunuevvel 1326 (26 Aralık 1910), c. V, sayı 123, s. 311-312. Ayrıca bk. Mehmed Âkif Ersoy'un Makaleleri (Haz. A. Abdülkadiroğlu-Nuran Abdülkadiroğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 112-115.

5 Mehmed Rebiî Hatemi Baraz, Tesriyat Meraklısı Beyzade Takımının Oturduğu Bir Kibar Semt: Beylerbeyi, I-II, İstanbul

Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire

Başkanlığı, İstanbul 1994, c. I, s. 245. Baraz'ın kitabında bu evin fotoğrafı da vardır.

13 Mehmet Âkif Ersoy

14 Havuzbaşı

15 Bursalı Mehmet Tahir

büyük Fatih yangınından sonra tam yerleştiğini biliyoruz. Birinci Dünya Harbi şartlarında, kiradan kurtulmak için tekrar Sarıgözel'deki eve yerleşen Âkif, kızını Ömer Rıza ile evlendirdiği sırada bu evde oturuyordu. Zaten sığamadıkları bu eve bir de damat gelince iyice sıkılan Âkif, 1918 yazına doğru geniş bir ev kiralayarak Heybeliada'ya taşınmıştı. Ömer Rıza'nın ifadesiyle, "Ada demek, onun için Heybeli demekti".⁶ Sarıgözel'deki ev o sıralarda çıkan büyük Fatih yangınında kül olunca kısı da Heybeli'de geçirmek zorunda kalan aile, susuzluk ve her gün şehre inmenin zorluğu yüzünden uzunca düşünüp taşındıktan sonra, bir dostlarının delâletiyle Çengelköyü'ne göçtü. Burada adım başında gürül gürül akan bir çeşme görmek, aileyi cennete kavuşmuş gibi sevindirmişti. Ömer Rıza, "Evimiz çok rahattı. Hele evin içinde bir kuyu bulunması, kuyu tulumbasının her lâhza işlemesi, nezâfet icaplarına son derece riayetkâr olan üstad için en büyük nimetti" diyor.⁷ Bu ev, belki de Rebiî Baraz'ın sözünü ettiği evdir. Beylerbeyi ve Çengelköyü'nün muhtelif yerlerinde ve muhtelif evlerde oturan Âkif, Münevver Ayaşlı'nın bir yazısından anlaşıldığına göre, 1919 yılında Havuzbaşı'nda, büyük, beyaz bir köşke yerleşmişti. Ayaşlılar da o tarihte Havuzbaşı'nda, Âkif'lere yakın bir köşkte oturuyorlardı.⁸

Çengelköyü, dost canlısı Âkif'in arayıp da bulamadığı yerd. Perid Kam, Bursalı Tahir, Muallim Vahyi (Ölmez) ve Fatin (Gökmen) Beylerle sık sık buluşuyordu. Hüseyin Kâzım Bey de Beyrut'tan dönmüş ve tekrar siyasî hayata atılarak Meclis-i Mesbusan'a Aydın mebusu olarak girmişti.⁹ Âkif, Havuzbaşı'ndaki Efigani Dergâhı'nın seyhi

6 Eşref Edib, age, s. 44.

7 Eşref Edib, age, s. 445.

8 Münevver Ayaşlı, "Büyük Şair Büyük İnsan", Türk Edebiyatı, sayı 158, Aralık 1986, s. 19-20.

9 Daha fazla bilgi için bk. Hüseyin Kâzım Kadri, Ziya Gökalp'in Tenkidi (haz. İsmail Kara), Dergâh Yayınları, İstanbul 1989, s. 13-31.

16 Mehmet Âkif Ersoy

17 Doğanlılar mitingi

18 Eski Üsküdar parkı

Veli Efendi'nin sohbetinden de büyük zevk alır, huzurlu saatler yaşadığı bu dergâhın geniş selâmlığında kendi âlemine dalıp şiir yazardı. Aslında o günlerde çok huzursuz ve endişeli olduğunu tahmin etmek hiç de zor değildir; harbin aleyhimize sonuçlanacağını aklı başında herkes görebilmektedir. Nitekim çok geçmeden Mondros Mütarekesi ilân edilir ve acılı günler başlar.

Ömer Rıza Doğrul, Çengelköyü'ne önce İngiliz, sonra İtalyan askerlerinin geldiğini söylüyor. İskele başındaki eczahanenin bitişine yapılandırılan kocaman ilânda, şehrin işgal edildiği, İzmir'in de Yunan ordusu tarafından işgaline lüzum görüldüğü, işgal kuvvetlerine karşı gelecek her kimsenin idam olunacağı bildiriliyordu. İlânı okuyunca kayınpederiyle göz göze geldiklerini ve sustuklarını söyleyen Ömer Rıza, "Vapurun içini de ölüm sessizliği kaplamıştı. Ben o zaman henüz yirmi beş yaşında bir genç idim. Kendimi zaptedemedim. Alt kamaraya sığınarak hislerimin boş anmasına imkân verdim. Çok geçmeden üstad yanıma geldi ve kanepenin ucuna ilişerek bacak bacak üstüne attı, dirseğini dizine, parmaklarını çenesine dayayarak derin düşüncelere daldı. Arada gözlerinden şimşekler çakıyor, alnı terliyor, içi sızlıyor, fakat bir şey söylemiyordu" diye devam ediyor. Fakat bir gün Çengelköyü iskelesinde vapurdan çıkıp birlikte eve giderlerken Âkif, تنها bir sokakta dâmâdının koluna girer, kulağına "Ben artık gidiyorum!" diye fısıldar. Yarın sabah erkenden birkaç arkadaşıyla Üsküdar Parkı'nda buluşup Ankara'ya doğru yola çıkacaktır.¹⁰

Âkif'in Anadolu'ya geçerken -İsmet Paşa, Halide Edib ve Dr. Adnan (Adıvar) gibi- Özbekler Tekkesi'nde konakladığına dair kayıtlara geçmiş bir bilgiye sahibiz.¹¹ Eşref Edib ve Midhat Cemal'de yer almaması

¹⁰ Eşref Edib, Mehmed Âkif. Hayatı-Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları, Asarı İlmiye Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul 1938, s. 445-446.

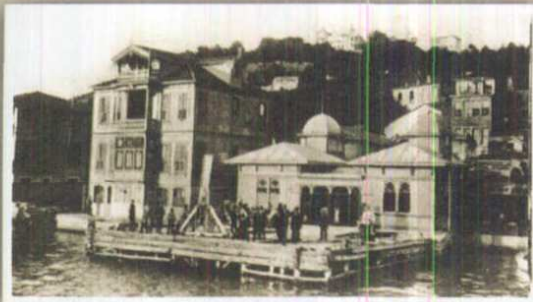
¹¹ Mehmet Mermi Haskan, Yüzyıllar Boyunca Üsküdar, Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul 2001, c. I, s. 437.

19 Özbekler Tekkesi

20 Mehmet Âkif Ersoy'un hatırasına basılan 100 TL

21 Eski Çengelköy iskelesi

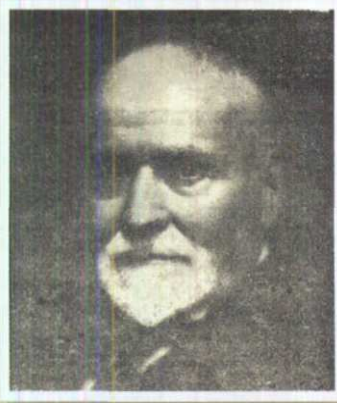
bu bilginin doğruluğu konusunda tereddüde yol açıyor. Emin Ersoy da Özbekler Tekkesi'nden hiç söz etmemiş, babasının bir Mayıs sabahı kendisini erkenden uyandırdığını, Çengelköyü'nden yürüyerek yola çıktıklarını, güneş doğarken Karacaahmet'e ulaştıklarını, orada kendilerini bekleyen faytonda Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'le buluştuklarını, derhal hareket ettiklerini ve Kısıklı üzerinden Alemdağı arkalarında bir çiftliğe gittikleri anlatmıştır.¹² Âkif'in, Anadolu'ya geçerken uğramış olmasa bile, Özbekler Tekkesi'ne girip çıktığı biliniyor. Bu tekkenin ünlü şeyhi Edhem Efendi'nin torunlarından Münir Ertegün -ki uzun yıllar elçi olarak Washington'da Türkiye'yi temsil etmiştir- Âkif'in kadim dostlarından.¹³

Birinci Büyük Millet Meclisi feshedildikten sonra İstanbul'a dönen Âkif, yine Havuzbaşı'nı tercih etmişti. Ömer Rıza Doğrul, kendisinin o tarihte hâlâ Çengelköyü'nde oturduğunu, fakat evi küçük ve basık olduğu için kısa bir süre sonra Âkif'e Havuzbaşı'nda Boğaz'a hâkim bir ev tutulduğunu söylüyor. Bu ev, bahçesindeki büyük fıstık ağacından ötürü çevrede Fıstıklı Köşk diye anılıyordu. Manzarasını çok sevdiği bu evde bir çeşit inzivaya çekilen Âkif, fıstık ağacı altında oturup saatlerce düşünür, ziyaretine gelen dostlarını da bu ağacın altında kabul ederdi.¹⁴

¹² Cemal Kutay, Necid Çöllerinde Mehmed Âkif, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1992, s. 106-107. Âkif'in Anadolu'ya nasıl geçtiği konusundaki bu farklı bilgiler tahkike muhtaçtır.

¹³ "Üstad, Münir Bey'i kardeşi gibi severdi. O mücadele günlerinde geç vakitlere kadar Münir Bey'le başbaşa verir, hasbıhal ederlerdi. Beraber ilahiler okur, şarkılar söylerlerdi. Hele cephelerden iyi haberler geldiği zaman dergâh neş'e içinde kalırdı." Esref Edib, age, s. 85. Âkif'in geleceğin büyük şairi olacağını ilk hissedenlerden biri, Münir Ertegün'ün dayısı ve Üsküdar'daki Ravza-i Terakki Mektebi'nin Farsça hocası Seyh Sadık Efendi'dir. Bk. age, s. 209-210. Ayrıca bk. s. 86, 93, 244.

¹⁴ Esref Edib, age, s. 448-449.

22 Ferid Kam

Onu hiç yalnız bırakmayan vefalı dostlarından biri, Kuleli Askeri Lisesi hocalarından Muallim Vahyi (Ölmez) Bey'di.15 Ferid Kam da henüz Beylerbeyi'nde oturuyordu. Zaman zaman ziyaretine gelen veya kendisinin ziyaretine gittiği ve kızı Rikkat'e (Kunt) edebiyat dersleri verdiği Hüseyin Kâzım Kadri Bey o yıllarda Beylerbeyi'ndeki yalısında inzivaya çekilmiş, öteden beri üzerinde çalıştığı Büyük Türk Lügati'ni tamamlamaya çalışıyor ve bahçe işleriyle uğraşıyordu. Âkif, çok sevdiği ve takdir ettiği Kadri Beyzade Hüseyin Kâzım Bey'i Altıncı Safahat'ın, yani Âsım'ın,

- Hüseyin Kâzım'ı elbette bilirsin?

- Lebbey?

- Kadri Bey zâde canım?

- Hâ! Şu bizim Kâzım Bey.

mısralarıyla başlayan bölümünde konuşurmuştur.

Hafız Âsım Sakir'in anlattıklarına bakılırsa, birbirlerini çok iyi tanıyan bu dostlar sıkça buluşur, yer yer nüktelerle renklenmiş zevkli sohbetlere dalarlardı:

"(Âkif'in) Beylerbeyi'ndeki evindeyiz, bir yere gideceğiz, nereye hatırlamıyorum. Bir de baktık, Hüseyin Kâzım Kadri Bey, Fatih Hoca ve birisi daha çıkıp geldiler. Oturup bahçede çay içtik. Âkif, kısa bir süre sonra, 'Kusura bakmayın beyler, dedi, bizim bir randevumuz var. Çay pişirdiler, su da var, siz istirahat eder, sonra gidirsiniz'. Hüseyin Kâzım Bey 'Hay hay' dedi, çıkıp gittik, amma ben bittim. Çok hürmet ettiğimiz bir insan Hüseyin Kâzım Bey. Hüseyin Kâzım Bey'in iki günü vardı, birisi çarşamba, galiba ilim günü, diğeri cuma, âfâkî sohbet. Cuma sohbetlerine herkes gidebilirdi, fakat çarşamba sohbetlerine cahil olarak bir ben gidebilirdim. Ertesi gün, Hüseyin Kâzım Bey'in evine gittim. 'Dünkü hadise için sizden özür dilemeye geldim' dedim. 'Niye?' dedi, 'Randevu vermiş, gitmese ayıplardım. 15 Esref Edib, age, s. 194.

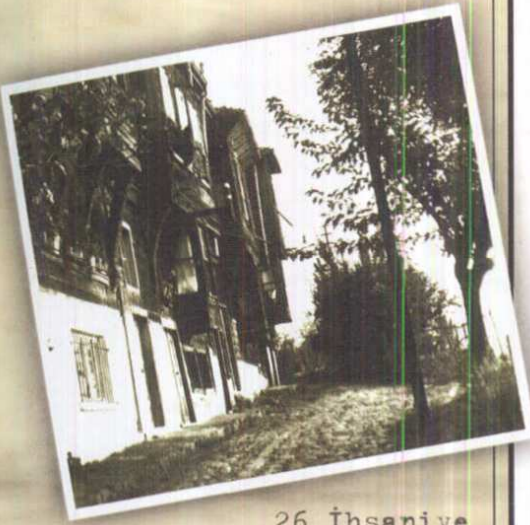
23 Beylerbeyi

24 Hüseyin Kâzım Kadri

25 Fatin Gökmen

26 İhsaniye

27 Abbas Halim Paşa

Benim tabii karşılayacağımı biliyordu. Şimdi seni ayıpladım' dedi."16

Uzun yıllar Kandilli Rasathanesi müdürlüğü yapan ve Âkif'in çok sevdiği dostlarından biri olan Fatin Gökmen'in anlattıkları da ilgi çekicidir:

"Ben Vaniköyü'nde oturuyordum, kendisi de Beylerbeyi'nde. Bir gün öğle yemeğini bende yemeyi kararlaştırmıştık. Öğleden bir saat evvel bana gelecekti. O gün öyle boralı yağmurlu bir gün oldu ki, her taraf sel kesildi. Merhum yürümeyi severdi. Havanın bu halinde karadan gelemeyeceğini tabii gördüm. Miaddan biraz evvelki vapurdan çıkmadı. Diğer vapur bir buçuk saat sonra gelecekti. Yakın komşulardan birine gittim. Vapur gelmeden önceğimi de hizmetçiye söyledim. Yağmur devam ediyordu. Vaktinde evime döndüm, bir de ne işiteyim, bu arada sırlı sıkılam bir halde gelmiş, beni evde bulamayınca hizmetçi ne kadar ısrar ettiyse de durmamış, 'Selam söyle!' demiş, o yağmurda dönmüş gitmiş. Ertesi gün kendini gördüm. Vaziyeti anlatarak özür dilemek istedim. Dinlemedi, 'Bir söz ya ölüm veya ona yakın bir felâketle yerine getirilmezse mazur görülebilir" dedi. Benimle tam altı ay dargın kaldı."17

Âkif'in uzun yürüyüşleri meşhurdur ve -hiç şüphenez olmasın- onun eski İstanbul'da ayak izini bırakmadığı yer bulmak zordur. Prenses Emine Abbas Halim'e Hilvan'dan yazdığı 12 Mayıs 1935 tarihli mektupta şöyle diyor: "Sağ olmalı idim de İstanbul'u size kulunuz gezdirmeli idim. İçinde doğup büyüdüğüm bu aziz yurdun dağlarını, tepelerini, ormanlarını, çayırlarını, hülasa bütün köşelerini, bucaklarını öyle zannederim, kulunuz kadar bilen pek az kimse bulunur."18 Bir gün İhsaniye'ye, kendisine ziyarete gelen Mahir İz'e, "Haydi" der, "bugün

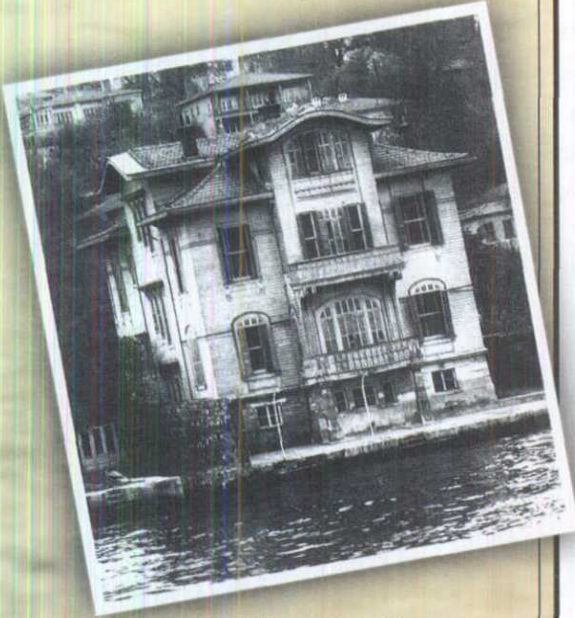
16 Beşir Ayvazoğlu, "Âsım Şakir'e Göre Âkif", Altın Kapı, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001, s. 55.

17 Hasan Basri Çantay, age, s. 246.

18 Midhat Cemal Kuntay, age, s. 133.

28 Mahir İz

29 Hüseyin Kazım
Kadri Bey'in yalısı

30 Çengelköy

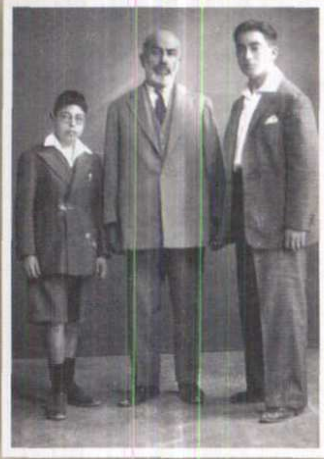
seninle Fatin'e gidelim." Yola çıkarlar. Bir süre sonra Mahir Bey bilet almak için iskeleye yönelince hayretle "İki adımlık yer için vapura mı bineceksin?" diye sorar. Mahir İz şöyle devam ediyor: "İki adımlık yer dediği, Beylerbeyi ve Çengelköyü geçilecek, sonra dağa tırmanılacaktı. Çaresiz boyun büktüm. Ben o güne kadar böylesine uzun yol yürümemiştim. Hâlbuki kendisi İhsaniye'de otururdu. Yani Üsküdar İhsaniye'sinden kalkar, Beylerbeyi'ne kadar yaya gelir ve oradan yine evine aynı şekilde dönerdi. Tramvay için 'Tramvay bence vesait-i nakliyeden ma'dud değildir' derdi."19

O tarihte Üsküdar'da oturan Mahir İz de, Âkif'i sık sık ziyaret eden genç dostlarından. Yılların İzi'nde, bu ziyaretlerinde yemekten sonra bazen deniz kenarında oturduklarını, bazan da ziyaretler yaptıklarını anlatır. Bir gün "Haydi seni Kâzım'a götürüyüm" demiş, birlikte Beylerbeyi'ne, Hüseyin Kâzım Beyin yalısına gitmişlerdir. Mahir İz, "Kâzım Bey ev kıyafeti ile çimenlerle meşgul idi. Âkif Bey'i görünce fevkalade memnun oldu, büyük iltifatlarda bulundu. Kabul salonuna çıkardı. Âkif Bey pencerenin önündeki denize karşı koltuğa yerleşti" diyor.20

Âkif, Mısır'a gitmeden önce bilmediğimiz bir sebeple Üsküdar Selimiye'ye bir eve taşınmıştır. Bunu Fuad Şemsi Bey'e Kahire'den yazdığı 8 Mart 1925 tarihli mektuptan öğreniyoruz. Bu mektupta kaydedilen adrese göre, bu ev, Selimiye'de Sevket Paşa'nın eczahaneye bitişik evidir. İlkmeçtebi Çengelköyü'ndeki Havuzbaşı Numune Mektebi'nde okuyan Emin ise Üsküdar Sultanisi'ne devam etmektedir. Âkif, aynı mektupta kendi kendisine şöyle kızıyor: "Sonradan aklıma geldi: Bizim Üsküdar'a taşındığımızdan haberin yok idiye mutlaka

19 Mahir İz, Yılların İzi, İrfan Yayinevi, İstanbul 1975, s. 141.

20 Mahir İz, age, s. 140, 141.

31 Mehmet Âtîf Ersoy
torunlarıyla

Çengelköyü tepelerine tırmanmışsındır;
zavallı ben, sersemliğimin cezasını
dostlarımdan başka kendime de
çektiriyorum.”²¹

Âkif'in Selimiye'de otururken bir âlim ve
şairler kahvesi olan Çiçekçi Kahvesi'ne
devam ettiğini Mahir İz hatıralarından
öğreniyoruz. A. Süheyl Ünver'in tarifine
göre, Pertev Paşa Camii'ne gelirken,
İhsaniye'de Namazgâh'a sapan yolun başında
ve Selim-i Salis tuğralı çeşmenin
karşısında, tek katlı ve kırmızıya boyalı
bir bina olan Çiçekçi Kahvesi, o tarihte
Üsküdarlı Tal'at gibi şairlerin, Hoca Ali
Rıza gibi ressamların ve musikîşinasların
devam ettiği, yaz günleri daha çok
bahçesinde oturlan şirin bir kahvedir.²²
Mahir İz, ziyaretine gittiği bir gün Âkif'in
kendisini bu kahveye götürdüğünü, orada
Üsküdar'ın meşhur şairlerinden eski Bahriye
müsteşarı Tal'at Bey'le karşılaştıklarını,
nefis bir edebî sohbetin ardından birlikte
Karacaahmet'te gittiklerini, Tal'at Bey'in
orada kendilerine Nedim'in mezarını
gösterdiğini anlatır.²³

Âkif, Karacaahmet Mezarlığı'na özel bir ilgi
duyuyordu. Dostlarından birine bir gün, “En
büyük huzur ve zevki Karacaahmet
mezarlıkları arasında buluyorum” demişti.²⁴
Muallim Vahyi de, Esref Edib'e, Âkif'le
birlikte bu mezarlığa yaptıkları ziyareti
şöyle anlatmıştır:

Bir uzun yaz günüydü Üstadla biraz
dolaşmağa çıkmıştık. Karacaahmed'e geldik.
Mezarlıklar arasındaki caddeden yukarıya
vurmuştuk.

21 Fevziye Abdullah Tansel, “Mehmet Âkif'in Mektupları”,
Tarih ve Edebiyat Mecmuası, sayı 12, Aralık 1979, s. 10-12.

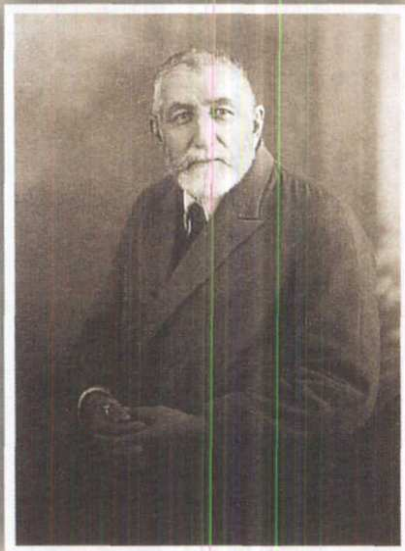
22 A. Süheyl Ünver, “Türkiye'de Kahve ve Kahvehaneler”,
Türk Etnografya Dergisi, V, (1962-1963), s. 62-69.

23 Mahir İz, age, s. 141-142. Âkif'in Üsküdarlı Tal'at
Bey'le dostluğunun bir hayli ileri olduğu anlaşılıyor. Bas
ka bir ayrıntı için bk. Hasan Basri Çantay, age, s. 259.

24 Esref Edib, age, s. 199.

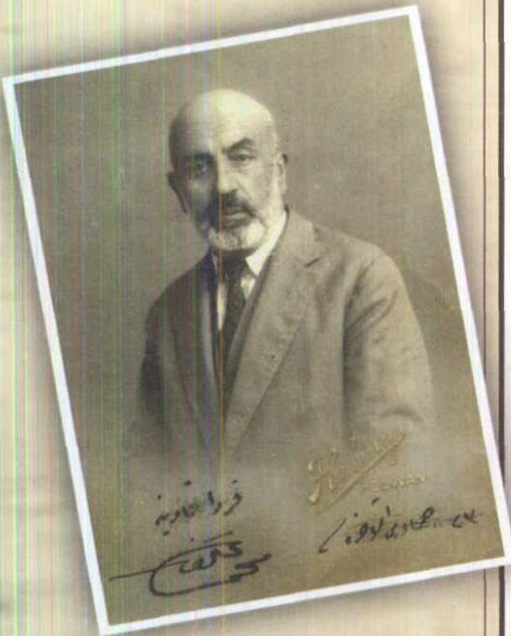
32 Çiçekçi kahvesi

33 Hoca Ali Rıza

34 Karacaahmet

35 Mehmet Âkif Ersoy

36 Mehmet Âkif Ersoy'un cenazesi

Şimdi burada yatanlar bir zaman ne emeller, ne hayallerle yanıp yakıldıklarını, er geç bizim de bir gün başlarımızın ucuna birer taş dikileceğini konuşuyorduk. Üstad:

- "Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş" dedi.

- Öyledir hazret, dedik; senin Safahat'ın var. Senin için gam yok. Fakat bizler için?

- Yok yok, Vahyi, kazın ayağı öyle değil.

Safahat sanki bir eser mi? Ben hiç olmazsa Sadi'nin Gülistan'ı gibi bir eser

bırakmalıydım. Mukaddimesinde dediğim gibi, Safahat benim aczimin, giryemin ifadesidir.

- Hazret, bir hakikat karşısında tevazuun yeri yoktur.

Böyle konuşurken Tunusbağı Caddesi'ne çıkmıştık. Birer birer mezar taşlarını okuyorduk. Debrelili meşhur Vildan Hoca'nın kitabesi önüne gelmiştik. Birer Fatiha okuduk. Yürümeye başladık. Üstad artık konuşmuyor, sükut ediyordu. Bir müddet böyle yürüdüktan sonra:

- Vahyi, dedi, bakıyorum ki bana benzeyenlerin çoğu, belki hepsi burada. Hani ben de artık burada bir yer tutsam hiç fena olmayacak.

Baktım, hazret çok mütehassis olmuştu. Onun bu ölüm istiyakı hiç de hoşuma gitmedi:

- Hazret, dedim, ölmek kolay, onu temenniye hacet yok, o elbet bir gün gelecek. Hüner yaşamak ve yaşatmaktır. Senin hayattaki vazifen henüz tamam olmamıştır. Heyecanlı gönüller senden daha çok şeyler, çok eserler bekler.

- Ama bende o neş'e-i hayat yok!

- Hayır üstad hayır, sizin gönlünüzdeki heyecan daha çok abideler vücuda getirmeye kafidir!

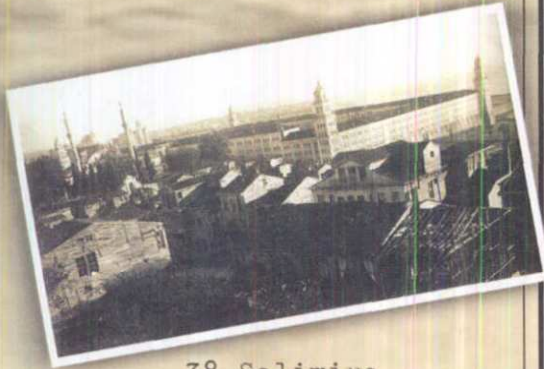
Üstad sözünü değiştirmek için:

- Vahyi, dedi, şu mezar servilerini pek severim. Üç şeyi bulup yapanlara rahmet okurum: Birisi mezarlıklara servi dikmek, ikincisi yemeklerin başında çorba içmek, üçüncüsü de uyuyacakların altına bir döşek sermek.25

25 Eşref Edib, age, s. 197-199.

37 Mehmet Âkif Ersoy
ve arkadaşları:
(soldan sağa)
Süleyman Nazif,
Cenab Şahabettin,
Abdülhak Hâmid, Sami
Paşazâde Sezai,
Mehmet Âkif,
Midhat Cemal Kuntay
ve oğlu Vedat

38 Selimiye

39 Mehmet Âkif Ersoy'un
vefatının 20. yılı
hatırasına bastırılan
zarf ve pullar

Ankara'dan döndükten sonra, kışları Abbas Halim Paşa'nın davetlisi olarak Mısır'da geçiren ve 1925 yılı Ekim'inde gittikten sonra yaklaşık on bir yıl ülkesine dönmeyen Âkif, annesini Mısır'dayken kaybetmişti. Emine Serife Hanım, Üsküdar Selimiye'deki evde ölmüş olmalıdır (1926). Nurettin Artam, yukarıda sözünü ettiğimiz mektubunda, Âkif'in annesini Küplüce Mezarlığı'nda, yani Beylerbeyi'nde toprağa verdiklerini söyledikten sonra şöyle devam eder: "Ferid Bey bu ölüm hadisesine kadar ihmalcilik etmiş, yakın arkadaşı Âkif'e hiç mektup yazmamıştı. Fakat bu cenazenin arkasından bir başsağlığı dilemek lâzım gelmiş, yazdığı mektuba Mısır'dan gelen cevapta nüktedan Âkif şöyle demişti: 'Yahu sizden ses çıkması için bizim evden cenaze çıkması mı lâzımdır?'"²⁶

Safahat'ta, Âkif'in Boğaz semtlerindeki hayatının yansımaları ne yazık ki çok azdır. Üsküdar birkaç defa anılır. Beylerbeyi ve Çengelköyü hiç zikredilmemiş, sadece Âsım'da kim olduğunu tespit edemediğimiz Mola Bey'in Kuzguncuk'taki köşkünden söz edilmiştir. Ancak Said Paşa İmamı adlı nefis manzumede, Üsküdar'ın sırlı şahsiyetlerinden biri olan Hasan Rıza Efendi'nin etkileyici bir portresinin çizildiğini hatırlatmakta fayda vardır.²⁷

²⁶ Ağâh Sırrı Levend, age, s. 52-53.

²⁷ Said Paşa İmamı Şeyh Hasan Rıza Efendi, Sandıkçı Şeyh Edhem Baba Tekkesi'nde icra edilen âyinlerde okuduğu mevlid, ilâhi, durak ve mersiyelerle meşhur bir Rûfai seyhidir. Bilgili bir zat olarak tanınırdı; hattat ve şairdi. 1290 (1873) yılında basılmış bir divançesi vardır. Komşusu Nebi Efendi'ye bir oğlunun doğacağını müjdeleyerek adını Necmeddin (Okçay) koymasını tavsiyesinde bulunmuştu.

II. Mahmud'un dâmâdi Mehmed Said Paşa'nın Beylerbeyi'ndeki yalısında hocalık ve imamlık yaptığı için Said Paşa İmamı diye de anılan Hasan Rıza Efendi, Toygartepesi Torbalı Sokak'taki evinde, 19 Şevval 1307 (8 Haziran 1890) tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Sandıkçı Şeyh Edhem Baba Tekkesi'nin haziresindedir ve kitabesinde şu ibare yer almaktadır: "Meczûb-ı ilâhi bende-i imam-ı Rûfâi Said Paşa İmamı Hasan Rıza Efendi ruhuna Fatiha". Mehmed Âkif, Said Paşa İmamı adlı manzumesine şu notu düşmüştür: "Ahlâkı da sesi gibi ilâhi olan bu adamı çocukluğumda bir kere dinlemiştim. Said Paşa'nın kim olduğunu bilemiyorum". Hasan Rıza Efendi hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Nermi Haskan, age, c. I, s. 474-476.

ÜSKÜDARLI ÂKİF
Metin
Beşir Ayvazoğlu

Editör
Dr. Coşkun Yılmaz

Fotoğraf Araştırması
Beşir Ayvazoğlu
Prof. Dr. Mustafa Uzun
Dr. Coşkun Yılmaz

Fotoğraf Editörü
Dr. Suphi Darıcalı

Tasarım
Hamid Çelebi

Uygulama
Bülent Avnamak

Fotoğraflar

.....
1, 2, 3, 9, 12, 16, 20, 27, 31, 35, 39

Mehmet Ruyan Soydan

13, 22, 33, 36, 37

Beşir Ayvazoğlu

15, 25, 28

Mustafa Uzun

7

M. Cemal Kuntay, Mehmed Akif, İstanbul 1939

10, 11, 14, 24

M. R. Hatemi Baraz, Beylerbeyi, 1-2, İstanbul 1994

29

Orhan Erdenen, Boğaziçi Sahilhaneleri, 2, İstanbul 1993

32

A. Süheyl Ünver'in Üsküdarı, Üsküdar Takvimi, İstanbul 2006

4, 6, 8, 23, 30, 38

Üsküdar Hatırası, İstanbul 2003

5, 17, 18, 19, 21, 26, 34

Bir Ulu Rühayı Görenler Şehri Üsküdar, İstanbul 2006

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

